

**ТИПИ ДІАЛОГОВИХ КОНСТРУКЦІЙ
В МОВІ КИТАЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.**

Стаття присвячена завершальному етапу становлення типів діалогових конструкцій у китайських художніх текстах постмаоїстського періоду. Вона розкриває причини існуючих відмінностей між діалоговими конструкціями XIX та другої половини XX ст. у китайських художніх текстах та аналізує їх наближеність до європейської моделі.

Ключові слова: діалогічна єдність, діалогічна конструкція, діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-обговорення/дискусія.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок з науковими завданнями

Сучасна комунікативна лінгвістика зорієнтована на вивчення діалогових моделей спілкування як засобів трансакції, структурно-семантичне наповнення яких несе закодовану інформацію свідомості окремо взятої людини та цілого народу. Можливість налагодження міжнародного спілкування як результат адекватного декодування інформаційного наповнення повідомлень стимулює подальші дослідження цього напрямку.

Цей підхід до розуміння комунікативного процесу дав можливість визначити теоретико-методологічні засади дослідження, що ґрунтуються на таких положеннях: 1) діалог є формою міжособистісної взаємодії учасників спілкування; 2) діалогові конструкції – група двох або більше граматично самостійних речень, пов'язаних між собою спільним змістом та будовою, що висловлюють одне розгорнуте повідомлення; 3) становлення та розвиток діалогових конструкцій у художніх текстах безпосередньо пов'язані зі стандартизацією та змінами літературної мови.

М.М. Бахтін [1; 2; 3; 4], Н.С. Валгіна [6], В.М. Волошинов [7], О.О. Леонтьєв [11] та інші досліджували діалог з різних позицій (філософської, психологічної, лінгвістичної, лінгвокогнітивної, психолінгвістичної, комунікативно-прагматичної, дискурсивної), а нашим завданням є аналіз типів діалогових конструкцій та діалогічних єдностей у китайських художніх текстах та їх порівняння з європейськими моделями.

Мета дослідження – встановлення типізації діалогових конструкцій у китайських художніх текстах другої половини XX ст. та виявлення їх динаміки протягом XVIII – другої половини XX ст.

Об'єктом дослідження є діалогові конструкції у китайських художніх текстах XVIII–XX ст.

Предметом дослідження є зміни у формуванні та становленні діалогових конструкцій, відображених у художньому мовленні китайських письменників XVIII–XX ст.

Завдання:

- представити методику аналізу діалогових конструкцій у китайській мові;
- проаналізувати типи діалогових конструкцій у китайських художніх текстах другої половини XX ст.;
- проаналізувати структурно-функціональні зміни у діалогічних єдностях XVIII – другої половини XX ст.

Наукові результати та перспективи подальшого дослідження. Типи діалогових конструкцій, про які йдеться у статті, представлені поєднанням функціональних типів діалогу (діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями та діалог-обговорення/дискусія), семантичних типів діалогічних єдностей (запитальний, інформативний, ініціативний,

етикетний), різновидів діалогічних єдностей та їх співвіднесення в межах функціонально-семантичних типів діалогічних єдностей. Ця модель є поглибленим та розширеним варіантом моделі діалогічної єдності, запропонованої С.Ю. Ніколаєвою [3], Дугласом Уолтоном [12] та Еріком Краббе [11].

Східні мови мають свою специфіку граматичної та семантичної будови. Саме тому метою роботи стало дослідження діалогових конструкцій, представлених у китайських художніх текстах, та їх порівняння з європейськими відповідниками. Запропонована методика зіставлення європейських та китайських діалогових конструкцій стала ефективною у виявленні характерних змін їх структурних компонентів на семантичному рівні та рівні реплік.

Фактичним матеріалом статті виступили тексти творів "Сон у червоному теремі" Цао Сюецина [13], "Річка скорботи" Сю Дзечена [16], "Пісня молоді" Ян Мо [15] та "На світанку" Мао Дуня [14].

За допомогою комплексного використання зіставно-типологічного, історико-порівняльного, контекстуально-інтерпретаційного, кількісно-якісного методів та методики трансформаційного аналізу була простежена динаміка розвитку діалогових конструкцій у китайських художніх текстах з XVIII по XX ст. Стало відомо, що XVIII ст. у силу своєї суворой цензури демонструє перевагу монологічного мовлення, яке лише на кінець сторіччя починає свій процес діалогізації.

XIX ст. – важливий та непростий час в історії Китаю та китайської мови. У літературі все іще переважає *веньянь*, в той час як серед людей зароджується та розповсюджується розмовний варіант китайської мови – *байхуа*. Лише кінець XIX ст. дав можливість китайській мові та літературі зазнати певних змін, що знаходять свій прояв у початку формування діалогових конструкцій та їх оформлення у наближені до європейських зразків.

Притримуючись позиції визначного китаїста В.І. Семанова, дослідження XX ст. було розділено на два умовні періоди: маоїстський та постмаоїстський. Маоїстський період відзначився початком руху до змін у мові та літературі. Революційні рухи та повстання дали початок періоду модернізації письма, який саме і припадає на другу половину XX ст.

Нові закони та зміни суспільства вимагали оформлення стандартизованої літературної мови, яка б зробила освіту ґрунтовною, а літературу доступною. У першій половині XX ст. *путунхуа* повністю утвердився у писемному спілкуванні, витіснив *веньянь* та став офіційною літературною мовою Китаю [1].

Пріоритету в постмаоїстський період за частотністю використання набуває функціональний тип діалог-розпитування (він зріс від 18% до 45%). Це можна по-

яснити початком відкриття для Китаю Заходу, ознайомлення із західною літературою, переходом до періоду взаємопізнання [2]. Як демонструє Таблиця 1, він представлений запитальним, інформативним та етикетним семантичними типами і складається з реплік: питання/відповідь/повідомлення/подяка та вигук. Наприклад:

谢谢啊! (Дякую!)

不用, 你生病了? (Нема за що, ти захворіла?)

恩。早上头晕。打点滴去了 (Так. З ранку нудило, ходила на крапельницю)

恩.....齐铭和你一起去的吧? (Зрозуміло. Чи Мін ходив з тобою?)

这才是对话的重点以及借给我笔记的意义吧 (Це головна тема нашої розмови і причина того, що дали мені списати?)

啊? 不会啊 (Що? Ні, ні в якому разі)

他没来上课吗? (Він не з'явився на заняттях?)

是啊没来 (Так. Не прийшов) [16].

Таблиця 1

Зіставна схема діалогічної єдності діалогу-розпитування

Діалог-розпитування	Європейська модель	Китайська модель XVIII ст.	Республіканський період	Маоїстський період	Постмаоїстський період
Семантичний тип діалогічної єдності	Інформативний Ініціативний Запитальний Етикетний	Інформативний Запитальний	Запитальний	Інформативний Запитальний	Інформативний Запитальний Етикетний
Функціонально-семантичний тип діалогічних єдностей	Повідомлення Питання Відповідь Риторичне запитання	Питання Відповідь	Питання Відповідь	Повідомлення Питання Відповідь Вигук	Повідомлення Питання Відповідь Подяка Вигук

Незмінним за частотою вживання у постмаоїстський період залишається функціональний тип діалогу-обговорення/дискусії (27%) (див. табл.2). Він представлений ініціативним, інформативним, етикетним та запитальним семантичними типами, що повністю відповідає європейській моделі. За репліковим складом від європейської моделі (питання/відповідь/повідомлення/вдячність/реакція) цей тип діалогу відрізняється наявністю реплік спонукання та вигуку. Спільним із китайськими моделями XVIII ст., республіканської ери та маоїстського періоду є наявність реплік питання/відповіді та вигуку. Це демонструє не лише завершення процесу формування універсальної моделі діалогових конструкцій (поступове "відкриття" заходу призводить до знайомства китайських літераторів з моделями висловлювань своїх іноземних колег, і, як наслідок, бачимо майже повне їх відтворення у цьому типі діалогу), а й наявність реплік спонукання та вигуку, що характеризують

саме тогочасний стан Китаю – Громадянська революція [2]. Наприклад:

爸, 谢谢你一直都在给我交学费, 难为你了, 我.....

(Дякую тобі, татку. Тобі важко весь час сплачувати за моє навчання...)

你说什么? 他帮你交学费? (Що ти таке говориш? Він сплачує тобі за навчання?)

易遥你说什么呢, 我哪有帮你交学费. 小孩子别乱说 (І Яо, що ти таке говориш? Коли це я сплачував твоє навчання? Не кажи дурниць, дитинко)

我能耐什么呀我?! 我钱多少你不是都知道的吗, 而且每个月工资都是你看着领的, 我哪儿来的钱! (Яким чином мені б це вдалось?! Хіба ти не знаєш скільки в мене грошей? До того ж, щомісяця ти перевіряєш мою зарплату, звідки в мене з'явитися грошам?) [16].

Таблиця 2

Зіставна схема діалогічної єдності діалогу-обговорення/дискусії

Діалог-обговорення/дискусія	Європейська модель	Китайська модель XVIII ст.	Республіканський період	Маоїстський період	Постмаоїстський період
Семантичний тип діалогічної єдності	Інформативний Ініціативний Запитальний Етикетний	Інформативний Запитальний	Інформативний Ініціативний Запитальний	Інформативний Запитальний	Інформативний Ініціативний Запитальний Етикетний
Функціонально-семантичний тип діалогічних єдностей	Привітання Прощання Вдячність Реакція Питання Відповідь Повідомлення	Питання Відповідь Повідомлення Припущення Реакція	Питання Відповідь Повідомлення Вигук	Повідомлення Питання Відповідь Вигук	Повідомлення Питання Відповідь Подяка Спонукання

Значно зменшується частота вживання функціональних типів діалогів-домовленостей (від 27% до 9%) (див. табл. 3) та обміну враженнями (27% до 18%) (див. Табл.4). Діалог-домовленість представлений запитальним та ініціативним семантичними типами і складається з поєднання реплік питання/відповідь/пропозиція та реакція. Наприклад:

爸回来了? (Татко повернувся?)

是的呀, 你爸也是刚回来, 正在洗澡, 等他洗好了 (Так, твій батько щойно повернувся, зараз приймає душ. Зачекай поки він доміється)

你脸上怎么啦? (Що з твоїм обличчям?)

没什么, 骑车路上不小心, 刮到了 (Нічого, був неуважним за кермом, упав з велосипеда)

你好好的洗什么裤子啊, 不是都是我帮你洗的吗, 今天中邪啦傻小子, 拿过来, 你快去看书去 (Що ти так старанно відмиваєш зі своїх штанів, хіба не я допомагаю тобі все прати? Сьогодні ти знаєш поганого впливу, дуренький, давай, а сам іди почитай)

不用, 我自己洗 (Не треба, я сам) [16].

Спільним з усіма китайськими моделями (XVIII ст., республіканська ера, маоїстський період) є наявність ініціатив-

ного семантичного типу. Наявність у цього типу діалогу ще й запитального семантичного типу наближає його до європейської моделі, яка представлена ініціативним, етикетним, запитальним та інформативним типами. За репліковим складом цей тип діалогу постмаоїстського періоду найбільше збігається з маоїстським періодом, оскільки саме на той момент функціональний тип діалогу-домовленості завершив своє формування та структурування. Функціональний тип діалогу-обміну враженнями представлений ініціативним та інформативним семантичними типами та складається з поєднання реплік повідомлення та пропозиції. Проілюструємо це прикладом з тексту:

医生, 易遥.....就是门诊在打点滴那女生, 她的药是些什么啊, 挺贵的 (Лікарю, І Яо... Дівчина, якій зараз ставлять крапельницю, в амбулаторії. Ліки, що їй потрібні, занадто дорогі)

小伙子, 你们年纪太小啦, 要注意点哦 (Хлопче, ви такі молоді, треба бути обережнішими)

我们医院也可以做的, 就别去别的医院啦, 我去和妇科打个招呼, 算照顾你们好伐... (В нашій лікарні це теж можна зробити, не йдіть до іншої лікарні, я піду привітаюсь у відділенні гінекології, вражайте, що про вас добре подбають) [16].

Таблиця 3

Зіставна схема діалогічної єдності діалогу-домовленості

Діалог-домовленість	Європейська модель	Китайська модель XVIII ст.	Республіканський період	Маоїстський період	Постмаоїстський період
Семантичний тип діалогічної єдності	Інформативний Ініціативний Запитальний Етикетний	Ініціативний	Ініціативний	Ініціативний Етикетний	Ініціативний Запитальний
Функціонально-семантичний тип діалогічних єдностей	Питання Відповідь Спонування Реакція	Повідомлення Спонування Реакція	Питання Відповідь Спонування Вигук	Питання Відповідь Спонування Прохання Реакція	Пропозиція Реакція Питання Відповідь

Таблиця 4

Зіставна схема діалогічної єдності діалогу-обміну враженнями

Діалог-обмін враженнями	Європейська модель	Китайська модель XVIII ст.	Республіканський період	Маоїстський період	Постмаоїстський період
Семантичний тип діалогічної єдності	Інформативний Ініціативний Запитальний Етикетний	Інформативний Запитальний	Інформативний Ініціативний Запитальний	Інформативний Етикетний	Інформативний Ініціативний
Функціонально-семантичний тип діалогічних єдностей	Питання Відповідь Повідомлення Спонування	Питання Відповідь Повідомлення	Питання Відповідь Повідомлення Вигук	Повідомлення Прощання Вдячність Питання Відповідь	Повідомлення Пропозиція

Спільним з-поміж всіх представлених моделей (європейська, китайська XVIII ст., республіканська та маоїстська) для цього типу діалогу є інформативне забарвлення його реплік. Цей факт можна пояснити класичним призначенням діалогу-обміну враженнями – обмін інформацією.

Діалоги періоду XIX–XX ст. короткі, мають не більше шести реплік. Найчастіше зустрічається така схема: слова автора – репліка (як ілюстрація або доповнення до слів автора; як відповідь на слова автора; як ініціативна репліка по відношенню до слів автора). Проте, їх кількість помітно зростає у порівнянні з XVIII ст.

Таке явище можна пояснити тим, що саме на цей час (XIX–XX ст.) припадає відчутне послаблення цензури [10, с. 20]. Обурення народних мас, що знаходило свій вияв у чисельних повстаннях, та іноземна агресія відволікали увагу правлячих кіл Китаю від опозиційної літератури. Таким чином, висловлювання набувають відкритого характеру, а репліки більш чітко окресленого семантичного забарвлення.

Письменники потрапляють під вплив західних колег, чії твори досить активно перекладаються та друкуються у Китаї. Важливим кроком уперед стало оформлення стандартів літературної мови та запровадження *лутунхуа* як єдиної можливої літературної мови. Це явище значною мірою вплинуло на формування та структурування діалогових конструкцій, що завершилось наприкінці XX ст.

Роблячи загальні висновки щодо розглянутого періоду, можна сказати, що якщо у XVIII ст. домінуючу позицію займали діалоги функціонального типу обгово-

рення та обміну враженнями, то у період XIX–XX ст. зростає частотність використання функціонального типу діалогу-розпитування. І хоча якісний склад реплік залишається незмінним (вони представлені лише репліками питання/відповідь), їх кількісний показник зростає. Цей факт можна пояснити тим, що вже у середині XIX ст. в Китаї значну роль починає відігравати періодика [10, с. 27] і запроваджується *лутунхуа* [1]. Література стає стандартизованою, що обумовило завершення процесу становлення діалогових конструкцій у художньому мовленні.

Ще однією визначальною рисою цього періоду є насичення функціонально-семантичних різновидів діалогічних єдностей репліками вигуку та спонування. Російський китаїст В.І. Семанов пояснює таке явище народними повстаннями, тема яких починає простежуватись ще у "вчених", авантюрих та любовних романах, проте, саме на початку XIX ст. ця тематика набуває самостійного значення [10, с. 123].

Манера викладу матеріалу та збільшення діалогізації текстів, наближаючись до європейського зразка у XX ст., значною мірою зумовлена активним перекладанням західної художньої літератури.

Список використаних джерел

1. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – [М.] : Большая Российская энциклопедия, 2001. – Режим доступа к книге: <http://bse.sci-lib.com>
2. Малявин Владимир Вячеславович. Китайская цивилизация / В. В. Малявин. – М. : АСТ, 2001. – 632 с. – ISBN 5-17-007541-3

3. Иноземні мови : наук.-метод. журн. / засн. Київським національним лінгвістичним університетом ; голов. ред. С. Ю. Ніколаєва. – 1995. – К. : Ленвіт, 2002. – чотири рази на рік. – ISSN 1817-8510. 2002, № 1.
4. Бахтин Михаил Михайлович. Работы 1920-х годов / М. М. Бахтин. – К. : Next, 1994. – 384 с. – ISBN 5-88316-019-1
- Валгина Нина Сергеевна. Теория текста / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 250 с. – ISBN 5-94010-187-9
5. Волошинов Валентин Николаевич. Марксизм и философия языка: Основные проблемы социологического метода в науке о языке / В. Н. Волошинов. – Л. : Прибой, 1993. – 118 с. – ISBN 5-85962-045-5
6. Калюжная Нина Михайловна. Восстание ихэтуаней. Документы и материалы / Н. М. Калюжная. – М. : Наука-ГРВЛ, 1968. – 276 с. – ISBN 5-280-00635-1
7. Крюгер Рэйн. Китай. Полная история поднебесной / Р. Крюгер. – М. : ЭКСМО, 2007. – 443 с. – ISBN 978-5-699-17844-5, 5-699-17844-9
8. Леонтьев Алексей Алексеевич. Общение как объект психологического исследования / А. А. Леонтьев. – М. : Наука, 1975. – С.106-123.
9. Семанов Владимир Иванович. Эволюция китайского романа конец XVIII начало XX в. / В. И. Семанов. – М. : Наука, 1970. – 342 с.

10. Krabbe Erik C. W. So what? Profiles for relevance criticism in persuasion dialogues / E. C. W. Krabbe // Argumentation. – 1992. – Vol. 6. – P. 271–283.
11. Walton D. N. Types of dialogue, dialectical shifts and fallacies / D. N. Walton // Argumentation Illuminated. – 1992. – P. 133–147.
12. 曹雪芹. 红楼梦 / 曹雪芹. – 哈尔滨出版社, 2007. – 882页 – Cáo xuě qín. Hóng lóu mèng / Cáo xuě qín. – hǎ'èr bīn chū bǎn shè, 2007. – 882 yè – Цао Сюецин. Сон у червоному теремі / Цао Сюецин. – Харбін, 2007. – 882 с.
13. 茅盾. 子夜 / 茅盾. – 北京 : 人民文学出版社, 1996. – 480页 – Máo Dùn. Zǐ yè / Máo Dùn. – Běi jīng : Rén mín wén xué chū bǎn shè, 1996. – 480 yè – Мао Дунь. На світанку / Мао Дунь. – Пекін : Народна література, 1996. – 480 с.
14. 杨沫. 青春之歌 / 杨沫. – Yáng mò. Qīng chūn zhī gē / Yáng mò – Ян Мо. Пісня молоді / Ян Мо [Електронний ресурс]. – Режим доступу до книги : <http://vip.book.sina.com.cn>
15. 徐则臣. 悲悯逆流成河 / 徐则臣. – Xú zé chén. Bēi shāng nǐ liú chéng hé / Xú zé chén. – Сю Дзечен. Ріка Скорботи / Сю Дзечен [Електронний ресурс]. – Режим доступу до книги : <http://vip.book.sina.com.cn>

Надійшла до редколегії 03.10.14

В. Билянина, асп.
Киевский национальный лингвистический университет, Киев

ТИПЫ ДИАЛОГОВЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ЯЗЫКЕ КИТАЙСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТОВ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX В.

Статья посвящена завершающему этапу становления типов диалоговых конструкций в китайских художественных текстах постмаоистского периода. Она раскрывает причины существующих различий между диалоговыми конструкциями XIX и второй половины XX в. в китайских художественных текстах и анализирует их приближенность к европейской модели.

Ключевые слова: диалогическое единство, диалоговая конструкция, диалог-расспрос, диалог-договор, диалог-обмен впечатлениями, диалог-обсуждение/дискуссия.

V. Bilianina, graduate student,
Kyiv National Linguistic University, Kyiv

TYPES OF THE DIALOGUE STRUCTURES IN THE LANGUAGE OF THE CHINESE LITERARY TEXTS IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

The article is devoted to the final stage of formation of the main types of dialogue structures in the Chinese literary texts of Post-Maoist period. It reveals reasons of the difference between the dialogic structures of the 19th and the second half of the 20th century in the Chinese literary texts and analyzes them closer to the European model.

Key words: dialogical unity, dialogic design, dialogue, questioning, dialogue, agreement, dialogue, exchange of experiences, dialogue, discussion/debate.

УДК 811.621'38

О. Ілюхін
Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського
Національної академії наук України, Київ

ЛЕКСИКА ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ МОВИ: ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД

За допомогою проведеного дослідження вдалося проаналізувати основні відмінності між індонезійською та малайською мовами на орфографічному, лексичному та семантичному рівнях, а також вплив іноземних лексичних запозичень на формування лексики індонезійської мови.

Ключові слова: індонезійська мова, малайська мова, лексичні запозичення

Передусім, зазначимо, що ми виходимо з того, що походження індонезійської мови (ІМ) від малайської (ММ) є доведеним фактом. За епохи Срівіджая (Срівіджая (Sriwijaya) 600–1100 рр. – одне з найвеличніших королівств Нусантари з розвинутими торговельними центрами. Саме за часів Срівіджая до індонезійської мови прийшло дуже багато слів з санскриту, а також розпочалось розповсюдження індонезійської мови.) малайська мова почала своє розповсюдження по територіям Нусантари (Нусантара – (Nusantara від давньо-яванського Nusa – острів, antara – інший, віддалений, вся територія) – термін, що позначав в середньовічній яванській літературі територію, що входила до складу імперії Маджапахіт з центром на о. Яві. Зараз більше використовується як поетична назва Індонезії (архіпелаг, батьківщина). У більш широкому історико-культурному понятті означає область розселення народів австронезійської мовної сім'ї: Малайський та Філіппінський архіпелаги, Малакський півострів, деякі райони Індокитаю, Океанії, островів Мадагаскар і Тайвань [2].) і використовувалась в якості мови, яка об'єднувала різні народності сучасної

Індонезії завдяки своїй дуже простій граматичній будові та зручній для всіх етносів фонологічній структурі.

Королівство Срівіджая було одним із найрозвинутіших торговельних центрів у той період, і тому малайська мова використовувалась торговцями королівства, що змушувало представників інших територій говорити саме цією мовою. Малайська мова розповсюджувалась на території Нусантари разом з ісламським вченням, що, в свою чергу, принесло дуже великий масив арабських запозичень і сильно вплинуло на розвиток малайської та індонезійської мов, особливо на їх лексичний склад. Малайська мова поступово об'єднала всі етноси, які проживали на території Нусантари, і зрештою стала єдиною національною мовою для Індонезії [7].

Попри це, існує досить багато відмінностей між малайською та індонезійською мовами. У першу чергу слід відзначити той факт, що, поширюючись на території Нусантари, малайська мова видозмінювалась, підлаштовувалась та вбирала в себе різні мовні реалії, які існували у той період на різних територіях сучасної Індонезії та відрізнялась від основного стандарту малайської мови, який використовувався у провінції Ріау (Провінція Ріау – прові-